

Opetusneuvos Kaisu Piironen

ASiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023 (HE 154/2022 VP)

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto

Asia: HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Teema: Kotouttaminen

Valiokunnan kokous 26.10.2022

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa vuoden 2023 talousarvioehdotuksesta teemasta kotouttaminen. Tässä asiantuntijalausunnossa käsitellään kotoutumisen määrärahoja vuoden 2023 talousarvioesityksessä, kotoutumisen onnistumista erityisesti työllisyyden näkökulmasta ja muita kotoutumisen kipupisteitä ja kehittämishaasteita.

Kotouttamisen määrärahat ja toimet vuoden 2023 TAE:ssa. Muutokset ja uudet toimet sekä arvio näiden vaikuttavuudesta

Maahanmuuton aiheuttamiin menoihin ehdotetaan lisärahoitusta. Ukrainasta saapuvan pakolaisvirran johdosta varhaiskasvatuksen lisämenoihin varataan 60 milj. euroa ja perusopetukseen valmistavan opetuksen lisämenoihin 120 milj. euroa. Vapaan sivistystyön kotouttamiskoulutuksen määrärahaa ehdotetaan nostettavaksi 5 milj. eurolla. (tarkemmin jäljempänä)

Suomi/Ruotsi toisena kielenä ja oman äidinkielen opetuksen laajentamiseen lisätään 2,5 milj. euroa ja yhden vuosiviikkotunnin lisäämiseen B1 kielen osalta käynnistetään opetussuunnitelmien valmistelutyö, johon panostetaan ensi vuonna 1 milj. euroa.

Kotouttamisen onnistuneisuus erityisesti maahanmuuttajien työllistymisen näkökulmasta

Ulkomaalaisten työllisyysaste on noin 10-20 prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaisten työllisyysaste. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2021 ulkomaalaisten työllisyysaste oli 63,2 % ja suomalaisten 73,3 %. Työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2020 18–64-vuotiaiden ulkomaalaisten työllisyysaste oli puolestaan 50 % ja suomalaisten 70,9 %.

Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneista kansainvälisistä tutkinto-opiskelijoista työllistyy reilu 50% (työllisyysaste 1 vuosi tutkinnon suorittamisen jälkeen), työllisten osuus vaihtelee kuitenkin suuresti koulutusalojen välillä. Kansallisista korkeakoulututkinnon suorittaneista työllistyneitä vuosi tutkinnon suorittamisen jälkeen on 88%. Ero työllistymisasteissa on merkittävä. Kansainvälisten opiskelijoiden työllistymistavoitteeksi on työ- ja koulutusperusteisen maahanmuuton tiekartassa 75%. Tämän tavoitteen saavuttaminen tulee vaatimaan jo käynnissä olevien toimenpiteiden lisäksi toimia myös työantajapuolelta. Työelämän vastaanottavuuden lisääminen olisi yksi keskeisimpiä maahanmuuttaneiden työllisyyttä lisääviä tekijöitä.

Opetusneuvos Kaisu Piironen

Työllisyyden näkökulmasta erityisesti kotona lapsia hoitavien vanhempien työllistymiseen tulisi kiinnittää huomiota.

Muita kotoutumisen kipupisteitä ja kehittämishaasteita

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ovat käynnistäneet maahan muuttaneiden perusopetuksen oppilaiden oppimis- ja koulunkäyntivalmiuksia tukevan toimenpideohjelman. Vuosille 2022 – 2026 ajoittuva ohjelma suunnataan erityisesti vuosiluokkien 7-9 oppilaille.

Toimenpideohjelmalla vahvistetaan erityisesti vieraskielisten sekä vasta maahan tulleiden oppilaiden kielitaitoa, opiskelu- ja koulunkäyntivalmiuksia sekä perustaitoja sekä varmistetaan sujuvia siirtymiä toiselle asteelle, sekä valmistavasta opetuksesta yleisopetukseen.

Toimenpideohjelma on osa perusopetuksen Oikeus oppia –ohjelmaa. Maahanmuuttotustaisten oppilaiden perustaitojen toimenpideohjelmaan on varattu 13 miljoonaa euroa.

Vapaan sivistystyön rahoitusjärjestelmässä kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyn koulutuksen rahoitus on erotettu omaksi kokonaisuudeksi 1.1.2022 alkaen. Uudistuksen yhteydessä kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen ja opintokeskusten rahoitusjärjestelmään on lisätty uusia tähän tarkoitukseen käytettäviä opetustunteja ja opiskelijaviikkoja. Julkisen talouden suunnitelmassa on vuosittain 11,83 milj. euroa varattu tätä koulutusta varten.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027, Suomen alue- ja rakennepolitiikan ohjelma, Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) osuudessa avataan syksyn 2022 aikana hankehaku (2M€) Maahanmuuttaneiden toimiva arki Suomessa –teema - Kotona lapsia hoitavien vanhempien työelämäosallisuus.

Hankkeissa kehitetään toimintaa, jolla tavoitetaan ja saadaan kotona lapsia hoitavia vanhempia kotoutumista, koulutusta, työllistymistä ja arjen hallintaa edistävien palvelujen piiriin. Vanhempia voidaan tavoittaa ja palveluneuvontaa antaa esimerkiksi perhekeskusten, järjestöjen ja hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystalouden kuten neuvoloiden sekä kuntien sivistyspalveluiden kautta. Hankkeissa voidaan tavoitteen saavuttamiseksi kehittää hakevaa toimintaa ja erilaisia kohderyhmää tavoittavia menetelmiä, erilaisia osa-aikaisia koulutusmalleja sekä päivä, että iltatoimintana, jotka vastaavat kohderyhmän tarpeisiin sekä kunnan varhaiskasvatuksen palveluiden ja vapaan sivistystyön oppilaitosten yhteistyötä siten, että edistetään vanhempien koulutukseen osallistumisen mahdollisuuksia ja lasten polkua varhaiskasvatukseen.

Tilapäisen suojelun saaneet koulutusjärjestelmässä

Vuonna 2022 maahanmuuton ja kotoutumisen kannalta merkittävin ilmiö on ollut Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja sen seurauksena EU:n päätös ottaa käyttöön tilapäisen suojelun direktiivi 4.3.2022. Lokakuuhun 2022 mennessä Suomeen on tullut lähes 40 000 tilapäistä suojelua hakenutta henkilöä. Maahan tulleista 32% on alaikäisiä, joten heidän kotoutumisensa ja integroitumisensa Suomeen vaatii koulutusjärjestelmältä joustoa ja resursointia. Tiedossa ei ole kuinka moni maahan saapuneista ja tilapäisen suojelun saavista haluaa jäädä Suomeen pysyvästi. Sisäasiainministeriön 7.9 julkaistun selvityksen mukaisesti jopa 27 % vastaajista ilmoitti, ettei enää suunnittele palaavansa

Opetusneuvos Kaisu Piironen

Ukrainaan. Kolmannes (33 %) oli päättänyt palata Ukrainaan sodan päätyttyä tai nopeammin. Lähes 40 %:n suunnitelmat olivat vielä avoinna, ja niihin vaikuttavat erityisesti työllistyminen Suomessa ja sotatilanteen kehittyminen Ukrainassa. Tilanteen ennakoimattomuus on suuri haaste opetuksen ja koulutuksen järjestäjille ja kunnille.

Esi- ja perusopetus, varhaiskasvatus

Maahanmuuton lisämenoihin varataan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla kehyskaudelle rahoitusta muun muassa perusopetukseen valmistavaan opetukseen siten, että vuodelle 2023 määrärahaa lisätään 120 miljoonaa euroa ja 48 miljoonaa euroa vuodelle 2024.

Suomi tai ruotsi toisena kielenä sekä oman äidinkielen opetukseen tarkoitettua avustuspäämäärää kasvatetaan 2,5 miljoonalla eurolla vuosittain.

Hallituksen kevään kehysriihessä tehdyn päätöksen mukaisesti kunnille turvataan Ukrainasta tulevien lasten varhaiskasvatuksen järjestämisestä koituvia kustannuksia vuonna 2023. OKM rahoituslain muutos tilapäistä tai kansainvälistä suojelua tarvitsevien taikka ilman oleskeluoikeutta olevien (paperittomien) lasten varhaiskasvatuksen avustukseksi annetaan eduskunnan käsittelyyn budjettilakien aikataulussa 19.9.2022. Määrärahaa tähän on varattu 60 miljoonaa euroa. Vuoden 2022 osalta varhaiskasvatuksen kustannuksia korvataan loppuvuodesta valtionavustuksella. Tämä kokonaisuus on parhaillaan valmistelussa.

Valtion toisessa lisätalousarviossa 2022 on myönnetty 1,5 milj. euroa lisärahoitusta kototutumis suunnitelmaan hyväksyttyyn koulutukseen tilapäistä suojelua saaville ja vuodelle 2023 määrärahaa lisätään 5,0 miljoonalla eurolla.

Korkeakoulut ja tutkimus

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tarjoavat ukrainalaisille, joilla on jo opinto-oikeus korkeakouluun kotimaassaan, erillisiä opinto-oikeuksia suomalaisiin korkeakouluihin humanitäärisellä syyllä. Opinto-oikeus ei sisällä tutkinnonsuoritusoikeutta, eikä varsinaista opiskelijastatusta. Opinto-oikeuksien laajuus ja kesto voivat vaihdella. Erillisopinnot ovat kriteerit täyttävälle opiskelijalle maksuttomia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö avasi toukokuussa Ukrainan kriisin johdosta erityisavustushaun korkeakouluille tutkinnon osista koostuvan koulutuksen tarjonnan lisäämiseen ja kehittämiseen Suomessa oleskeleville tilapäistä suojelua saaville. Rahoitusta myönnettiin yhteensä 5,5 M€ 21 hankkeelle englanninkielisen tutkinnon osista koostuvaan koulutuksen lisäämiseen ja kehittämiseen, tutkintoon johtavan toiminnallisen kaksikielisen koulutustarjonnan kehittämiseen ja lisäämiseen sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa, sekä ammattikorkeakoululain mukaisen maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen tarjonnan kehittämiseen ja lisäämiseen.

Tarkoituksena on, että kehitettävä ja laajennettava tarjonta on jatkossa hyödynnettävissä pysyvämmiin osana vieraskielisen koulutuksen tarjontaa sekä maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta, tukien samalla hallituksen tavoitetta kansainvälisten korkeakouluopiskelijoiden lisäämisestä sekä osaajapulaan vastaamisesta.

Maahanmuuton vastuukorkeakoulut (SIMHE-toiminta) auttavat muun muassa korkeakoulutukseen ohjautumisen, tutkinnon suorittamisen ja työllistymisen kysymyksissä. Korkeakoulujen valtionrahoituksessa on kohdennettu harkinnanvaraisena rahoituksena SIMHE-korkeakouluille erityisesti ukrainalaisille pakolaisille tarjottavista tehostetuista korkeakoulujen tuki- ja

Opetusneuvos Kaisu Piironen

neuvontapalveluista sektorikohtaisesti miljoona euroa per sektori. Rahoituspäätökset tehdään syyskuun aikana.

Suomen Akatemian myönsi heinäkuussa yhteensä 500 000 euroa suomalaisille tutkimusryhmille, jotka olivat hakeneet liikkuvuusrahoitusta tutkijoiden kutsumiseksi Ukrainasta Suomeen. Kyseisellä rahoituksella Suomeen saapuu Ukrainasta yhdeksän tutkijaa. Suurin osa tutkimusorganisaatioista haki vierailuun kahden vuoden rahoitusta. Opetus- ja kulttuuriministeriön Akatemialle osoittama määräraha liittyy vuoden 2022 toiseen lisätalousarvioon.

Opetushallituksella on avoinna jatkuva EDUFI-haku Ukrainasta tuleville väitöskirjatutkijoille. Tarjolla on 12 kuukauden apurahoja tohtoriopintoihin ja tutkimukseen suomalaisessa yliopistossa. Apurahaa voivat hakea kyseinen yliopisto ja väitöskirjatutkija yhdessä.